

ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી વિષયના પાઠ્યપુસ્તકમાંથી નિષ્પન્ન થતાં મૂલ્યોનો અભ્યાસ અને અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓનો નિર્દેશ

ડૉ. એલ. એચ. પટેલ

આસી. પ્રોફેસર, એમ. એડ. કોલેજ : હિંમતનગર

Paper Received on:
16/10/2021

Paper Accepted on:
08/11/2021

સંશોધન સારાંશ

આજના યુગમાં સમાજ દિન-પ્રતિદિન ખૂબ જ પ્રગતિ કરતો જાય છે. ત્યારે સમાજના જે પાયારૂપ મૂલ્યો છે તે ઘણા બધા અંશે ઘસાતા જોવા મળે છે. આવા સંજોગોમાં બાળકોમાં વિષયના અનુસંધાનમાં જો મૂલ્યોનું જ્ઞાન આપવામાં આવે તો વિદ્યાર્થી એ તરફ અભિમુખ થાય છે અને મૂલ્યોને જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

ગુજરાતી વિષયના પાઠ્યપુસ્તકના મૂલ્યસંબંધિત અભ્યાસ કરવામાં આવ્યા છે. સંશોધનનો નમૂનો અભ્યાસલક્ષી તેમજ મૂલ્યલક્ષી અભ્યાસ અને અધ્યયન પ્રવૃત્તિનો નિર્દેશ કરે છે. માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવા માટે માહિતી પત્રકની રચના કરી છે.

સંશોધનમાં બે પદ્ધતિનો ઉપયોગ થયેલો જોવા મળે છે.

આ પ્રકરણમાં માહિતીનું પૃથક્કરણ કર્યા પછી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી મૂલ્યના પ્રકારો નિષ્પન્ન થતા જોવા મળે છે. સામાજિક મૂલ્યમાંથી નિષ્પન્ન થતાં મૂલ્ય અન્ય મૂલ્યના પ્રમાણમાં કંઈક વધારે જોવા મળે છે.

અલગ-અલગ મૂલ્યોને આધારે પાઠ્યપુસ્તકનું અધ્યાપન કરાવતા શિક્ષકો પાસે મૂલ્ય સ્થિર કરવાનું સૂચવવામાં આવે છે. મૂલ્યો વ્યક્તિના જીવનમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. મૂલ્યો વ્યક્તિને ઘડે છે. તેમજ સમાજમાં આગળ વધવા માટે સાચી દિશા બતાવે છે.

૧. પ્રસ્તાવના :

આજનું વિશ્વ નવીન શોધોને લીધે વિજ્ઞાનના વિકાસની સાથે નવા નવા પ્રશ્નોનો સામનો કરતું જોવા મળે છે. આજનો માનવી ઘણી બધી સમસ્યાઓમાંથી પસાર થતો જોવા મળે છે. ભારતમાં પ્રવર્તમાન સમસ્યાઓમાં ગરીબી, બેકારી, વસ્તીવિસ્ફોટ, રાષ્ટ્રીય એકતાનો અભાવ, માનવથી માનવનું શોષણ વગેરે જેવી મુખ્ય સમસ્યાઓ દિન-પ્રતિદિન વધતી જોવા મળે છે.

ભારતીય શિક્ષણવિદોએ પ્રશ્નોના ઉકેલ તેમજ નિરાકરણ માટે કેળવણી આપી છે. શિક્ષણ વ્યક્તિને ઘડે છે. સામાજિક સમાનતા શિક્ષણ દ્વારા જ લાવી શકાય છે. શિક્ષણ દ્વારા વ્યક્તિના ગમા-અણગમામાં પરિવર્તન આવે છે.

વિદ્યાર્થીના પોતાના જીવનકાળમાં પાર માન્યતાઓ, વલણ અને મૂલ્યો સંકળાયેલા જોવા મળે છે. મૂલ્યો દ્વારા માનવમાં ચેતનાનો સંચાર કરી શકાય સંસ્કૃતિનું જતન અને સંવર્ધન કરી શકાય છે. કોઈપણ રાષ્ટ્રમાં વિદ્યાર્થીઓના વિકાસ માટે કે તેમના ઘડતર માટે મૂલ્યોનો ફાળો અનિવાર્ય બની જાય છે. ડૉ. રાધાકૃષ્ણ પોતાના અહેવાલમાં આધ્યાત્મિક અને નૈતિક મૂલ્યોનું જતન આવશ્યક ગણાવે છે.

મૂલ્યોનું જતન શાળા કરતાં અન્ય સંસ્થાઓ જેમ કે પરિવાર સમાજ, ધર્મસ્થાનો વગેરે મહત્ત્વનું યોગદાન આપે છે. મૂલ્યસભર શિક્ષણએ આવતીકાલના ભવિષ્યનો આધારસ્તંભ છે.

૨. સંશોધનના હેતુઓ :

૧. ધોરણ-૧૧ના પ્રવર્તમાન ગુજરાતી વિષયના પાઠ્યપુસ્તકનો મૂલ્ય સંબંધિત અભ્યાસ કરવો.

૨. ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી વિષયના પાઠ્યપુસ્તકને આધારે તેમાંથી ફલિત થતા મૂલ્યોનું વર્ગીકરણ કરવું.

૩. ફલિત થતાં મૂલ્યોને આધારે અધ્યયન પ્રવૃત્તિનો નિર્દેશ કરવો.

૩. સંશોધનના પ્રશ્નો :

૧. ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી કેવા પ્રકારના મૂલ્યો નિષ્પન્ન થશે ?

૨. પાઠ્યપુસ્તકમાંથી નિષ્પન્ન થયેલ મૂલ્યો માટેની અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓનો કેવા પ્રકારનો નિર્દેશ કરી શકાય ?

૪. પારિભાષિક શબ્દોની સમજ :

અગિયારમું ધોરણ એટલે ગુજરાત સરકારની ઉચ્ચ માધ્યમિક શાળાનું પહેલું વર્ષ જે માધ્યમિક શાળાના ધોરણ-૮ થી ૧૦ પછી થી આવે છે. આ શબ્દોને સૈદ્ધાંતિક રીતે જોઈએ તો ધોરણ એટલે અમુક કામકાજ કરવાની નિયત પદ્ધતિ વહીવટ.

ધોરણ એટલે ચોક્કસ સમૂહ એ અર્થમાં પ્રયોજવામાં આવે છે.

બીજી શબ્દોમાં કહીએ તો ધોરણ એટલે તેના અર્થ કામ કરવાની ચોક્કસ પદ્ધતિ.

૫. સંશોધન પદ્ધતિ :

આ સંશોધનમાં બે પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

૧. વસ્તુ વિશ્લેષણ પદ્ધતિ ૨. ગ્રંથાલય અભ્યાસ પદ્ધતિ

૬. સંશોધન મર્યાદા :

રાજ્ય સરકાર તરફથી ગુજરાતી માધ્યમમાં રજૂ કરવામાં આવેલ ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી વિષયના નવા અભ્યાસક્રમ અનુસાર જે પાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે તેનો જ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો છે.

૧. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં હકારાત્મક મૂલ્યોને જ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે. જ્યારે નકારાત્મક મૂલ્યોને તારવવામાં આવેલ નથી.

૨. ધોરણ-૧૧ ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી નિષ્પન્ન થતા મૂલ્યોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે.

૭. વ્યાપવિશ્વ અને નમૂનો :

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વ્યાપવિશ્વ તરીકે ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. આ અભ્યાસમાં મૂલ્યલક્ષી અને અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓનો નિદર્શ કરવાનો હોઈ ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકના પાઠ્યક્રમમાંથી કાવ્યો અને પાઠ લીધા હતા.

૮. અભ્યાસનું ઉપકરણ :

સંશોધકે માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવા માટે માહિતીપત્રકની રચના કરી હતી. અને માહિતીપત્રકને યોગ્ય અનુભવી આચાર્યો, શિક્ષકો અને બી.એડ્. કોલેજના અધ્યાપકોની મુલાકાત લેવામાં આવી અને તેમને જે સૂચનો આપ્યા તે નોંધવામાં આવ્યા.

૯. માહિતીનું એકત્રીકરણ :

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સમાજમાં જોવા મળતાં વિવિધ પ્રકારના મૂલ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. મૂલ્યોની વિશિષ્ટતા દ્વારા માહિતીને એકત્ર કરવામાં આવે છે.

ગ્રંથાલય અભ્યાસ પદ્ધતિથી સંશોધનમાં વપરાયેલા પ્રાથમિક અને ગૌણ સંદર્ભસ્ત્રોતો મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

૧૦. માહિતીનું પૃથક્કરણ :

માહિતીનું પૃથક્કરણ ગુણાત્મક રીતે કરવામાં આવ્યું છે. ગુજરાતી ધોરણ-૧૧ના પાઠ્યપુસ્તકનાં મૂલ્યલક્ષી અભ્યાસ અને અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓના નિર્દેશ કરવાનો હોવાથી

પાઠોની સૂચિ બની હતી. દરેક પાઠનું વિષયવસ્તુ દર્શાવી તેમાંથી મૂલ્ય પ્રકારોમાંથી મૂલ્યના પ્રકાર દર્શાવવામાં આવ્યા હતા.

માહિતીનું પૃથક્કરણ મૂલ્યના પ્રકારોના પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હતું. અને મૂલ્યો નિષ્પન્ન થયા છે. મૂલ્ય પ્રકાર પ્રમાણે નિષ્પન્ન થતાં મૂલ્યો દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. તેમાં અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો.

૧૧. સંશોધનના તારણો :

૧. ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકના અમુક પાઠોમાં સામાજિક મૂલ્યો જોવા મળ્યા હતા.
૨. સામાજિક મૂલ્યને આધારે નિષ્પન્ન થતા મૂલ્યો જેવા કે બંધુત્વ, પારિવારિક ભાવના, પ્રેમ, કડ્ડણા, સહાનુભૂતિ, નમ્રતા, પૂજ્યભાવ વગેરે જેવા મૂલ્યો નિષ્પન્ન થાય છે.
૩. સામાજિક મૂલ્યમાંથી નિષ્પન્ન થતા મૂલ્ય અન્ય મૂલ્યના પ્રમાણમાં કંઈક વિશેષ જોવા મળ્યા હતા.
૪. વ્યક્તિગત મૂલ્યોનું પ્રમાણ, નૈતિક મૂલ્ય પછીના ક્રમે જોવા મળે છે.
૫. ધોરણ-૧૧ ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકમાં ધાર્મિક મૂલ્યો પણ જોવા મળે છે.
૬. ધાર્મિક મૂલ્યમાંથી નિષ્પન્ન થતાં મૂલ્યો જેવા કે પ્રભુ પ્રેમ, આનંદ, પ્રકૃતિ ચિત્રણ, માનવતા, સેવા, પૂજા, આત્મસમર્પણ, પ્રાર્થના, ભક્તિ, શ્રદ્ધા જેવા મૂલ્યો જોવા મળ્યા હતા.
૭. ધોરણ-૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકના પાઠ્યક્રમાંકમા શૈક્ષણિક મૂલ્યો જોવા મળે છે.

સંદર્ભસૂચિ

૧. ઉચાટ, ડી.એ. (૧૯૮૮). સંશોધનની રૂપરેખા. રાજકોટ : સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી.
૨. જોષી, હરિપ્રસાદ (૧૯૮૮). મૂલ્યશિક્ષણ. રાજકોટ : સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી.
૩. દેસાઈ, કે.જી. અને જે. એમ. શાહ, (૧૯૮૪). શૈક્ષણિક પરિભાષા અને વિભાવના.

અમદાવાદ : યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ.

૪. પાઠક, ઉપેન્દ્ર (૧૯૮૯). મૂલ્ય શિક્ષણ. આણંદ : ચરોતર સાહિત્ય પરિષદ
૫. પટેલ, હરિભાઈ એસ. (૧૯૮૮). મૂલ્યલક્ષી શિક્ષણ. આણંદ : ચરોતર સાહિત્ય
પરિષદ